

zaam, maar zeker af. Het spreken viel hem al meer en meer moeilijk, maar hij werkte met dezelfde kalmte tot zijn laatste uur. Alleen de dood deed de pen uit de verstijfde hand vallen. Zijn sterfdag is 28 December van het jaar 1706 (1).

Op mij rust nog de taak, na dit overzicht van Bayle's leven, een schets te geven van zijne beteekenis als schrijver, zoowel voor zijne tijdgenooten als voor het nageslacht.

Meer dan een schets kan het niet zijn, want zelfs een geschiedenis der wording en der gevolgen van elk zijner geschriften zou, om verstaanbaar te zijn, bladzijden moeten vullen. En, om nu van eene oordeelvelling niet te spreken, om zijne «Dictionnaire historique et critique» te leeren kennen, welk een lectuur en welk een onderzoek is er niet noodig, en toch verdient het werk nog altijd, ook in onze overdrukke dagen, volgens alle bevoegde beoordeelaars, in handen genomen te worden, omdat het «with all its human faults, is a stupendous work, which must last with literature itself» (2).

Bayle wist waarschijnlijk zelf niet, toen hij met de Caesar in den mond gelegde woorden «Alea iacta est» zijn woordenboek in het licht gaf, dat hij een Rubico in de geestelijke wereld overtrok. Hij wilde slechts iets beters leveren dan de «Dictionnaire historique et géographique», in 1673 te Lyon door een geestelijke, L. Moréri,

---

(1) Hij werd, volgens het «Registre de l'Église Wallonne», begraven 31 Dec. 1706 in de Waalsche kerk, Cave 20. Het archief onzer gemeente bezit een prachtige afbeelding van hem, gegraveerd door Petit naar een portret, door een schilder Ferdinand, «qu'un Président à Mortier avoit fait venir», te Rouaan vervaardigd, thans in het bezit van Mme Vve Jules de Malleville, née Combes-Brassard, te Montauban. Zie Mémoires pour servir enz. Tom. VI. p. 255 en La France protestante, sub voce.

(2) Disraeli l. 1.